

VENEMAA VÄLISPOLIITILINE TEGEVUS AAFRIKA SUUNAL

Lääneriikide sanktsioonidest aina enam puudutatud Venemaa üritab end näidata geopoliitiliselt aktiivse suurriigina ning on intensiivistanud oma jõupingutusi Aafrikas.

Venemaa loodab võimalikult odavate vahenditega kiiret diplomaatilist ja majanduslikku edu saavutada, kuid tegelikult ei ole tal võimekust oma plaane Aafrikas kavandatud määral ellu viia.

Venemaa näeb endal Aafrikas suurimat potentsiaali julgeolekuteenuste pakkujana ning tema fookuses on poliitiliselt ebastabiilsed riigid, kus Venemaal on võimalus looduslikelt ressurssidelt kasu teenida.

VENEMAA JÕUPINGUTUSED AAFRIKAS

Ukrainas täiemahulise sõjategevuse alustamise eest kehtestatud lääneriikide sanktsioonidest aina enam puudutatud Venemaa on intensiivistanud Aafrika-suunalisi jõupingutusi. Ühest küljest on Venemaa tegevuse eesmärk näidata ennast jätkuvalt geopoliitiliselt aktiivse suurriigina. Teisalt on Venemaa aktiivistumine Aafrikas tingitud proosalisest vajadusest püüda vältida sisuliselt üksi jäämist ÜRO-s Venemaa Ukraina-vastast agressiooni puudutataval hääletustel. Viimane pole Venemaal õnnestunud. Sellest hoolimata üritab ta jätkuvalt lääneriikide mõju Aafrika riikides vähendada ja sealseid jõujooni ümber kujundada. Venemaa otsib Aafrikast edulugu, liitlasi ning toetust oma Läänevastasele tegevusele ja narratiividele. Ta loodab Aafrika riikides võimalikult odavate vahenditega kiiret diplomaatilist edu saavutada, Aafrika riikidele julgeolekuteenuseid pakkudes nende üle kontrolli saavutada ja neid endast sõltuvaks muuta, et seejärel ilmnevat võimalusi maksimaalselt ära kasutada ja nende pealt teenida.

Venemaa otsib Aafrikast edulugu, liitlasi ning toetust oma Läänevastasele tegevusele ja narratiividele.

Venemaa huvi Aafrika ja sealsete võimaluste vastu suurenes juba mitu aastat enne täiemahulist sõjalist kallaletungi Ukrainale. Sellesse konteksti paigutub ka 2019. aastal Sotšis toimunud ja laia meediakajastust saanud esimene Venemaa–Aafrika tippkohtumine, kus Venemaa lubas viie aastaga kahekordistada kaubavahetust Aafrika riikidega. Sestsaadik on aga Venemaa kaubavahetuse mahud Aafrika riikidega hoopis vähenenud 20 mld USA dollarilt 2018. aastal 17,6 mld dollarini 2021. aastal. Enda rolli ja mõju üle hindaval Venemaal ei ole tegelikult võimekust oma plaane Aafrikas kavandatud määral ellu viia. Kuigi tema eesmärkidele jättis tõenäoliselt

jälje ka 2019. aasta lõpus alanud koroonapandeemia, on need peamiselt takerdunud tiheda konkurentsi tõttu. Seda tõestab ilmekalt kasvõi tõik, et samal ajal õnnestus Hiinal suurendada kaubavahetust Aafrika riikidega 35%, rekordilise 254 mld dollarini 2021. aastal.

Vaatamata tagasilöökidele näeb Venemaa juhtkond olukorda Aafrikas endale soodsana ning püüab välispoliitilisi hoobasid laiendada, arendades koostööd Aafrika riikidega nii mitme- kui ka kahepoolselt. Venemaa esindajad Aafrikas otsivad sõbraliku retoorikaga ennast abistava ja usaldusväärse partnerina esitledes võimalusi populaarsust koguda. Välisluureameti andmetel on Venemaal kavas Aafrikas laiendada oma esinduste võrgustikku, suurendada diplomaatilist personali, lihtsustada valuutatehinguid Aafrika riikidega ja mitmekesistada maksevahendeid. Oma plaanide tõhusamaks elluviimiseks on kavas laiendada osalust organisatsioonides – näiteks on Venemaa avaldanud soovi osaleda vaatlejana Aafrika Parlamentaarse Assamblee töös.

VENEMAA-AAFRIKA JÄRGMISE TIPPKOHTUMISE OOTUSES

Venemaa ja Aafrika järgmine tippkohtumine on plaanis 2023. aasta suvel Peterburis. Kohtumise korraldamine ei ole sujunud probleemideta ja seda on korduvalt edasi lükatud. Algselt 2022. aastal Addis Abebas, seejärel Sotšis ja vahepeal isegi videokohtumisena toimuma pidanud kohtumine leiab lõpuks aset Venemaal, kuna sanktsioonide tõttu on Vene delegatsioonil keeruline Aafrikasse reisisid. Venemaa Välisministeeriumi koordineerimisel ei ole ettevalmistused kuigi tulemusrikkad olnud ning seetõttu töötab tippkohtumise korralduskomitee uute tagasilöökidest vältimiseks 2022. juulikuust alates president Vladimir Putini otsealluvuses, tema nõuniku Juri Ušakovi juhtimisel.

Tippkohtumisel prioriteetse teemana toidujulgeolekut käsitleda kavatsev Venemaa on täiemahulise kallaletungi algusest saadik Ukrainale süstemaatiliselt levitanud ja ära kasutanud vaelehteid maailma toidujulgeoleku kriitilise olukorra kohta ning sanktsioonipoliitika negatiivsest mõjust sellele. Venemaa võimendab selle narratiivi toel rahvusvahelise kogukonna sellekohaseid hirme ja põhjendab oma ettepanekuid tema suhtes kehtestatud sanktsioonide vähemalt osaliseks tühistamiseks. Süüdistades sanktsioonide kehtestavaid lääneriike Aafrika riikidele kahju tekitamises, kutsub Venemaa juhtkond, sh president Putin ja välisminister Sergei Lavrov Aafrika riike senisest julgemalt lääneriike survestama, kaubavahetust (nt väetised) pärssivaid sanktsioone leevendama ja Venemaa huvidega sobituvat retoorikat levitama. Vastutasuks lubatakse väetise- ja viljasaadetisi ning vajadusel ka krediiti nende eest tasumiseks. End abistava partnerina esitlevate Venemaa esindajate omavaheline suhtlus annab aga Välisluureameti andmetel hoopis reljeefsema pildi nende suhtumisest Aafrika riikide esindajatesse. Kui läbirääkimised ei suju piisavalt kiiresti, alandavad Venemaa esindajad oma väidetavaid partnereid, kasutavad rassistlikke väljendeid ja kaebavad, et „enne kui neilt ükskord lepingu välja peksad, võib halliks minna või maha surra...“.

VENEMAA JULGEOLEKUKOOSTÖÖ FOOKUSES ON SAHEL EESOTSAS MALIGA

Konkurentsis lääneriikidega näeb Venemaa Aafrikas suurimat potentsiaali julgeolekusektoris. Venemaa fookuses on poliitiliselt ebastabiilsed riigid, kes vajavad abi julgeoleku tagamisel ning kus Venemaal on ühtlasi võimalus looduslikelt ressurssidelt kasu teenida. Selline piirkond on Sahel, kus mitmes riigis (Guinea, Burkina Faso) on julgeolekuolukord halb ja on toimunud sõjaväelised riigipöörded. Terrorismivastase võitluse tõhustamiseks

on Venemaalt abi palunud Mali. Sealse poliitilise ebastabiilsuse ja keerulise julgeolekuolukorra tõttu ongi Venemaal õnnestunud Maliga koostööd süvendada. Malile pakutakse mh eraettevõtete toel julgeolekualast ekspertiisi, võimendades seeläbi Venemaa kui kriisilahendaja kuvandit ja kogudes toetust Lääne-vastasele tegevusele ja narratiividele.

Venemaa fookuses on poliitiliselt ebastabiilsed riigid, kes vajavad abi julgeoleku tagamisel ning kus Venemaal on ühtlasi võimalus looduslikelt ressursidelt kasu teenida.

Julgeolekukoostööst Venemaaga on tegelikku kasu vähe loota nii Malil kui ka teistel Saheli riikidel. Seni on julgeolekuolukord Malis tihenendud koostöös Venemaaga hoopis märkimisväärselt halvenendud. Ukrainas hõivatud Venemaal puudub tegelikult võimekus rahalist, sõjalist ja poliitilist panust Aafrikas suurendada ning jätkusuutlikult sooritada terrorismivastaseid operatsioone, olgu Malis või mujal Sahelis. Julgeolekuolukorra paranemiseks ja jätkusuutlikuks terrorismivastaseks võitluseks peaks Venemaa toetama Mali armeed suurte jõududega laiemale regionaalsel tasandil, kaasates ka tsiviiljõude. Enda piiratud võimekusest hoolimata kasutab Venemaa tõenäoliselt ka edaspidi ära nii Malis kui ka laiemalt Aafrika riikides avanevaid võimalusi, et diskrediteerida lääneriikide tegevust kontinendil. Läänevastast narratiivi võimendades pingestab Venemaa olukorda nii konkreetsetes Aafrika riikides kui kontinendil tervikuna veelgi, pakkumata samas tegelikku lahendust ja abi julgeolekuolukorra parandamiseks.

ERASÕJAFIRMA WAGNER: VENE RIIGIVÕIMU TÕÕRIIST AAFRIKAS

Venemaale on geopoliitiliste eesmärkide saavutamisel üha olulisemaks tööriistaks Vene erasõjafirmad. Eriti on avalikkuse tähelepanu all Wagner. Vene oligarhi Jevgeni Prigožiniga seotud Wagner on tegutsenud väga erinevates maailma paikades Venezuelast Ukrainani, kus rühmitus ka praegu aktiivselt sõjategevuses osaleb. 2015. aastast saadik on Wagneri fookuses olnud Aafrika. Wagneri kohalolu on täheldatud Liibüas, Madagaskaril, Mosambiigis, Kesk-Aafrika Vabariigis (KAV), Sudaanis ja 2021. aastast Malis – riigis, mille julgeolekuolukorra tagamisele on vahetult panustanud ka Eesti.

Wagner on Venemaale geopoliitilise vahendina kasulik kahte moodi. Ühest küljest võimaldab erasõjafirmade kasutamine Kremliil ajada oma poliitikat riigi ametliku tasandi osalust liigselt demonstreerimata. Teisalt kaasnevad Wagneri operatsioonidega majanduslikud võimalused ka firmadele ja ettevõtetele, mis on seotud erinevate Vene oligarhidega.

Välisluureameti andmetel lagunes Venemaalt Malisse tarnitud tehnika aastaga, 8-st ründekopterist (Mi-35M, Mi-171) oli 2022. aasta lõpus töökorras vaid 1. Venemaa esindajate hinnangul lagunes tehnika Mali personali oskamatusse ja ebakompetentsuse tõttu.

Allikas: Prantsuse Relvajõud via AP

Välisministrite soojana näivatest suhetest hoolimata ei ole koostöö Venemaa ja Wagneriga Malile loodetud tulemust toonud.

Allikas: Venemaa Välisministeerium via Reuters

Wagner kasutab üldiselt üht ja sama *modus operandi*'t. Esmalt tugevdatakse Venemaa ja sihtriigi vahel diplomaatilist ja sõjalist koostööd, sellele järgnevad sõjatehnika ekspordi kokkulepped ning lõpuks Wagneri palkamine. Palgasõdurid saavad riiki tihti sõjaliste nõunike või instruktorite katte all. Paralleelselt valmistatakse ette muu keskkond: korraldatakse infooperatsioone, millega diskrediteeritakse varasemaid julgeolekupartnerid ja ülistatakse Venemaa võimekust tagada riigis stabiilsust, ning kaardistatakse võimalikke rahastamisallikaid, nt maavaramaardlaid.

Malisse jõudsid Wagneri palgasõdurid 2021. aasta lõpus. Wagneri tegevus Malis pole aga julgeolekuolukorda riigis parandanud. Vastupidi, kasvanud on terrorirünnakute hulk ja tsiviilistike vastu suunatud vägivald, eriti Kesk-Malis, kus Wagner ja Mali relvajõud peamiselt operatsioone läbi on viinud. Wagneri palgasõdureid on korduvalt süüdistatud inimõiguste rikkumistes ja inimsusevastastes kuritegudes. Lisaks on wagnerlased üritanud võltsida tõendeid, justkui oleksid Prantsuse väed Malis sooritanud massimõrva. Prantsusmaa ja teiste lääneriikide üksused on Malist lahkunud. See on jätnud julgeolekuvaakumi, mida Wagner ei ole suutnud ja peaaegu kindlalt ei suuda ka tulevikus täita. Mali saatuse on tõenäoliselt sama nagu teistel Aafrika riikidel, kuhu Wagner on läinud julgeolekut tagama: lubatud stabiilsust ei saabu ja olukord ainult halveneb.

Väga tõenäoliselt soovib Kreml erasõjafirmade kasutamist oma geopoliitiliste ambitsioonide elluviimisel Aafrikas jätkata.

Venemaa täiemahuline kallaletung Ukrainale on jätnud jälje ka Wagneri tegevusele. Sõda ei ole kulgenud Kremlile soovitud suunas. See on toonud kaasa olukorra, kus Wagnerilt on langenud varasem saladuste loor. Võitlejaid värvatakse avalikult kuulutuste kaudu ning sidet Wagneriga on viimaks kinnitanud ka Prigožin, kes käib isiklikult värbamas kinnipidamisasutustes. Väga tõenäoliselt soovib Kreml erasõjafirmade kasutamist oma geopoliitiliste ambitsioonide elluviimisel Aafrikas jätkata. Puudus isikkoosseisust

Ukrainas on aga ajendanud Wagnerit võitlejaid Liibüast, KAV-ist ja ka Süüriast hoopis ära tooma. Probleemide süvenedes võib Wagner tagasi tõmbuda ka Malist. Nii jätab Venemaa olukorra lahendamise teiste hallata ning võimendab sel moel ebastabiilsust kogu regioonis.